

УДК 727.7
ORCID ID: 0000-0003-1730-0221
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-4>

Володимир Крижановський

*аспірант кафедри
історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
volodymyr.kryzhanovskyi@naoma.edu.ua*

*Науковий керівник – М. Яковлев, доктор технічних наук, професор
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури*

АРХІТЕКТУРА МУЗЕЙНИХ БУДІВЕЛЬ: ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. *Мета дослідження* – визначити засади проектування й експлуатації музейних будівель у разі збройного конфлікту. **Методика** дослідження базується на узагальненні результатів діяльності музейних і виставкових закладів під час бойових дій. Виконано аналіз нормативних, правових документів із проектування музейних і виставкових закладів. Проведено аналіз пропозицій щодо збереження закладів під час війни за допомогою інноваційних технологій. Застосовано метод індукції для узагальнення пропозицій щодо розв'язання проблеми адаптації простору музеїв, виставкових закладів відповідно до актуальних викликів і вимог часу. **Результативною основою** є сформульовані засади адаптації архітектури музейних будівель до умов воєнного стану. **Висновки.** Важливою складовою діяльності музеїв і виставкових центрів є їхня відповідність безпековим і глобальним викликам: зміни розуміння діяльності музею в умовах війни й загрози руйнування. Для реагування на такі виклики потрібне нормативне забезпечення та новий підхід до створення безпечного простору. Стратегічне мислення на випередження й активне застосування інновацій допоможуть виконати найбільший обсяг робіт, який потрібний для створення надійного захисту та водночас активного й доступного середовища, що взаємодіє з користувачами. Такий результат можна отримати лише завдяки комплексному рішенню. Воно має передбачати як необхідні зміни в законодавстві, так і створення передумов ефективного інноваційного проектування музеїв і виставкових площ із урахуванням новітніх вимог.

Ключові слова: музеї, виставкові центри, державні будівельні норми, вимоги, збереження, безпека, війна, втрати.

Volodymyr Kryzhanovskiy

Postgraduate Student

National Academy of Fine Arts and Architecture

volodymyr.kryzhanovskiy@naoma.edu.ua

Academic supervisor – M. Yakovlev, Doctor of Technical Sciences, Professor

National Academy of Fine Arts and Architecture

ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTIVE FEATURES OF MUSEUMS AND EXHIBITION INSTITUTIONS: INNOVATIVE TRANSFORMATION OF SPACE IN THE CONDITIONS OF WAR

Abstract. *The objective of the article is to examine the impact of armed conflict on the architectural and structural features of museum and exhibition institutions, and to identify innovative approaches to space transformation under these conditions. The methodology is based on the generalization of the results of the activities of museum and exhibition institutions during the war between the Russian Federation and Ukraine. The analysis of regulatory and legal documents on the design of museum and exhibition facilities has been carried out. The authors analyze the proposals for the preservation of institutions during the war with the help of innovative technologies. The method of induction was applied to generalize proposals for solving the problem of transforming the space of museums and exhibition institutions in accordance with current challenges and requirements of the time. Results. The authors formulated specific proposals regarding the transformation of the space of museum and exhibition institutions and the modernization of activities and functional solutions of effective museums and exhibition centers. Conclusions. An important component of the activity of museums and exhibition centers is their compliance with security and global challenges: changes in the understanding of museum activity and war and the threat of destruction. Responding to such challenges requires regulatory support and a new approach to creating a safe space. Strategic thinking and proactive innovation can help in creating a robust security and active user experience. Such a result can be obtained only thanks to a complex solution. It should provide for changes in legislation, creation of prerequisites for effective innovative design of museums and exhibition spaces, taking into account the latest requirements.*

Key words: museums, exhibition centers, state building regulations, requirements, preservation, safety, war, losses.

Постановка проблеми. Архітектурні та конструктивні особливості музейних і виставкових закладів України є синтезом радянських принципів побудови установ такого напрямку з рідкісними, хоч і вдалими прикладами реновації чи реконструкції [1].

Якщо немає потрібних ресурсів для модернізації, у більшості випадків відбувається поверхнева екстер'єрна та помірна інтер'єрна зміна музейного простору. Внаслідок такого підходу архітектурні особливості музеїв і виставкових приміщень залишаються в парадигмі застарілих «Рекомендацій з проектування музеїв» колишнього Всесоюзного науково-дослідного та проектного інституту ім. Б. Мезенцева 1988 року. Загалом простір музейно-виставкових закладів і діяльність музейників у цьому напрямку влучно характеризує дослідниця М. М. Чорна: «Основною ... місією з погляду держави, особливо на регіональному рівні, було створення вишуканого антуражу для прийому почесних гостей. Бажано, без нічого, себто задарма і мінімальними ресурсами (а більших ресурсів музеям ніколи й не давали...). Щоб дешево і сердито» [2].

Переосмислення ролі та значення музейних закладів стало в Україні більш активним внаслідок початку бойових дій у 2014 році й особливо посилювалося після 24 лютого 2022 року. Досвід і наукові розробки в реаліях війни є лише початковими й експериментальними. Водночас, питання захисту культурних цінностей під час бойових дій регулює широка база схвалених і ратифікованих документів міжнародного права та національного законодавства. Зокрема IV Конвенцією про закони та звичаї війни на суходолі, підписаною 18 жовтня 1907 року в Гаазі та ратифікованою Україною 24 серпня 1991 року. Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, ухваленою 14 травня 1954 року, ратифікованою Українською РСР 6 січня 1957 року за підтримки Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Також Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII [3].

Осягнути питання нових підходів у контрзаходах щодо руйнації об'єктів поки що змогли на рівні професійних дискусій, де

сконцентрували увагу на організаційних пропозиціях, зокрема щодо децентралізації рішень очільників музейних закладів як реактивної дії на бойові зіткнення, загрозу фізичного знищення музею в поточний час [4]. Міністерство культури та інформаційної політики відреагувало на нові виклики виданням спеціального наказу з рекомендаціями дій під час воєнного стану, що має в основі алгоритм проведення заходів у відповідь на бойові дії без пропозицій щодо вдосконалення музейно-виставкових просторів під час війни, зокрема щодо зміни їх конструктивних рішень [5]. На питання термінової евакуації рухомої культурної спадщини та використання певних особливостей конструкцій будівель музеїв і виставкових закладів звернули увагу експерти UNESCO/ICCROM, публікуючи посібник і рекомендації щодо таких дій [6].

Однак усі ці рекомендації стосуються насамперед пасивного захисту підручними способами та «ургентного менеджменту», документування евакуйованих цінностей без конкретних рекомендацій щодо тривалого захисту музейних і виставкових закладів, їхньої модернізації під впливом воєнних дій. Тобто більшість чинних сьогодні рішень стосуються пасивної реакції на події без визначення змін, перспективних дій щодо реагування на виклики війни, ефективного збереження архітектурних особливостей музейних і виставкових закладів під час активної фази бойових дій. Відповідні рішення мають брати до уваги автентичність як цінність для збереження пам'ятки архітектури в умовах масових руйнувань, із розумінням пріоритетності збереження людського життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Адаптація простору та втілення інноваційних рішень у архітектурні чи конструктивні особливості музейних і виставкових закладів неможливі без дотримання чинного законодавства в галузі охорони культурної спадщини. Основні принципи збереження культурної спадщини закріплені в Конституції України, у багатьох законах, що стосуються цього питання, у ратифікованих парламентом України міжнародних конвенціях. Серед них Закон України «Про охорону культурної спадщини», Закон України «Про музеї та музейну справу», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України», конвенція «Про охорону всесвітньої культурної

і природної спадщини», міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеційська). З метою вивчення та популяризації світових стандартів у галузі збереження культурного надбання, систематизації чинної законодавчої бази України та міжнародних документів у сфері охорони, використання та популяризації об'єктів культурної спадщини автори О. Сердюк, Т. Бобровський, Л. Кириленко уклали збірник нормативно-правових актів галузі охорони культурної спадщини [7]. У виданні «Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань» автори Л. Прибега, М. Яковина, С. Оляніна, О. Міщенко зібрали й систематизували найважливіші міжнародні документи з питань охорони культурної спадщини та законодавчі й нормативні акти, які регулюють пам'яткознавчі відносини в Україні [8].

Проектування музеїв і створення виставкових просторів в Україні відбувається відповідно до їх специфічних завдань за вимогами Державних будівельних норм В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення» зі змінами та ДБН В.2.2-16-2019 «Культурно-видовищні та дозвіллієві заклади». Ці нормативні документи не визначають деталей проектування музейних та виставкових закладів. Нові виклики вказують на потребу трансформації цих розпорядчих документів.

До досліджень із музеєфікації можна зарахувати роботи таких науковців, як Е. Добровольська, М. Майстровська, О. Мішура, О. Соустін. Тему створення музеїв на базі нерухомих пам'яток в Україні почали активно розробляти лише в останні роки. Зокрема цю проблему досліджували В. Ієвлева, О. Попельницький, О. Сердюк, Е. Градун, О. Жукова та Г. Новіков у своїх наукових роботах.

Науковці Б. Римашевський та В. Борусевич розглянули проблеми збереження архітектурно-історичного середовища, консервації та реставрації архітектурних пам'яток, питання історичного містобудування, досвід повоєнної відбудови старовинних міських центрів Польщі, зруйнованих під час Другої світової війни. Представили історичний огляд практики реставрації, методологічні та теоретичні основи реставраційних робіт, а також обґрунтували теоретичні аспекти історичного середовища, специфіку й технології реставраційного виробництва [9].

Леонід Прибега, кандидат архітектури, професор, у своїй статті «Поняття автентичності

в архітектурному пам'яткознавстві і реставрації» розкриває сутність пам'яткоохоронної матеріальної субстанції об'єкта культурної спадщини через морфологічний аналіз пам'ятки архітектури. Автор досліджує архітектурну форму, матеріальну структуру та інші складники, визначаючи поняття автентичності як стан матеріальної субстанції пам'ятки в експертно визначеному хронологічному вимірі з часу її створення. Це дає змогу визнавати пам'ятку як документальне свідчення історії й оригінальний твір мистецтва архітектури [10].

Зазначені дослідження, присвячені музеєфікації та збереженню архітектурної спадщини, мають загальний характер і розглядають окремі аспекти сучасного збереження й використання архітектурних пам'яток і музейних споруд. Однак залишаються нерозглянутими питання трансформації простору музейних і виставкових закладів та впровадження інноваційних рішень в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про необхідність подальших досліджень у цій галузі, зокрема в контексті адаптації музейних просторів до сучасних викликів і забезпечення їхньої ефективної роботи в екстремальних умовах.

Актуальність дослідження. Сучасний стан архітектури музейних і виставкових закладів потребує інноваційного підходу, що має поєднати позитивний досвід окремих музейних закладів України й інших країн, де вже є нові рішення щодо поширення зацікавленості відвідувачів експозиціями. В Україні це питання поєднується з потребою приділити значну увагу безпеці відвідувачів і музейників, тобто сполучити основну функцію музеїв як науково-дослідних і культурно-освітніх закладів для ефективної взаємодії музейних артефактів із відвідувачами під час вивчення, збереження, популяризації музейних предметів і музейних колекцій.

Окрім юридичних, організаційних аспектів, потрібно знайти баланс інтересів громадян і закладів, які мають виконувати свою місію, спираючись на певні критерії безпеки. Це також передбачає забезпечення відповідного рівня інформаційного й емоційного задоволення потреб громадян, що, своєю чергою, також є знаковим елементом внутрішньої стабільності держави, формування безпекового культурно-громадського дискурсу, що цементує національну єдність.

Як стверджують експерти, українські фахівці й державні інституції, міжнародна

спільнота не зробила оперативних та адекватних висновків щодо загроз, які виникли для музеїв і виставкових закладів під час війни, де бойові дії ведуться за допомогою потужних і високоефективних засобів знищення. Крім того, не розроблено й організаційних заходів, конкретних дій, про що свідчить мала організованість та чималі втрати, зокрема, в південних областях України [11].

Саме тому потрібно скористатися набутим досвідом і розробити нові рішення, що можуть допомогти впровадити нові засади адаптації архітектури музейних будівель до умов воєнного стану. Актуальність полягає також у тому, що наразі немає чітких і сформованих пропозицій щодо протидії загрозам під час війни для музейних і виставкових закладів, проектів захисту в умовах постійних загроз і викликів, системних рішень щодо нормування архітектурних і конструктивних особливостей будівель і споруд культурно-мистецького напрямку під час війни.

Виклад основного матеріалу. Бойові дії виявили нові аспекти, які були непередбачуваними та не включеними в загальні вимоги щодо забезпечення захисту й евакуації цінностей музейних закладів. Зокрема під удар потрапили музейні експозиції та фонди музеїв Херсона, Маріуполя, Харкова, Одеси й багатьох інших міст України. За даними Міністерства внутрішніх справ України, у період з 24 лютого 2022 року до 25 грудня 2023 року зруйновано або пошкоджено 872 об'єкти культурної спадщини України. З пам'яток національного значення – 120, місцевого значення – 682, шойно виявлених – 70 [12]. Кількість постраждалих або знищених матеріальних та історичних цінностей до цього часу невідома (іл. 1) [13].

Іл. 1. Знищений ракетним ударом музей Сковороди зі збереженою скульптурою українського філософа. [13]

Крім того, сучасне міжнародне визначення того, що таке музейна установа у профільному українському законодавстві, та розуміння музейного простору з актуальними завданнями, які ставлять перед собою музейники світу, суттєво відрізняються. Зокрема Міжнародна рада музеїв ICOM на позачерговій асамблеї, що пройшла 2022 року в Празі, затвердила нове визначення музею, відтепер воно містить поняття «доступність», «інклюзивність», «стійкість», «етика» та «досвід для освіти, насолоди, роздумів і обміну знаннями» [14].

Змін потребують також вимоги щодо безпеки перебування в таких закладах громадян, формування засад проектування, що убезпечать від більших руйнувань і втрат.

Якщо зібрати відповідні вимоги та застосувати наявні сьогодні актуальні дані про діяльність музейних установ в умовах війни, можна виокремити такі шляхи подолання проблеми:

1. Необхідність застосування спеціальних елементів для захисту відвідувачів від поранень внаслідок ракетних та артилерійських ударів, що відбулися поруч із закладом: створення захисних швидкорозкривних оболонок на віконних отворах, трансформація вхідних приміщень, наявність бомбосховищ або укриттів у приміщенні музею чи виставкової зали тощо.

2. Створення в музейно-виставковому закладі безпечних приміщень для проведення заходів із необхідним захистом. Наприклад, підвальним приміщенням із достатнім рівнем безпеки або цокольним приміщенням, що мають конструктивні елементи з міцних шарів залізобетону.

3. Обов'язкове створення в музейно-виставкових закладах захищених просторів для збереження фондів і їх захисту від ударів.

4. Цифровізація експонатів і музейних фондів загалом із детальними описами та реалізацією загальноукраїнського реєстру музейних цінностей для збереження інформації про всі об'єкти. в тому числі для захисту від повної втрати їх у період війни.

5. Робота на експозиційних майданчиках із цифровими копіями артефактів, запровадження мультимедійності та компактності експозицій у захищених об'єктах і методологічна перебудова роботи з відвідувачами, де орієнтиром є інформування з використанням мінімуму ресурсів і максимальним емоційно-рефлексивним залученням.

Разом з основними функціями, такі пропозиції з захисту музейних і виставкових закладів мають також важливі допоміжні завдання, що дадуть змогу інтегрувати музейні та виставкові

заклади до загальноєвропейських трендів у роботі культурно-мистецьких організацій. Наприклад, цифровізація експонатів має стати шляхом для ширшого цифрового доступу до музейних експозицій, тобто забезпечити доступність інформації про них як для професійних дослідників, так і для відвідувачів [15].

Робота з цифровими копіями та формування мобільних експозиційних майданчиків дає змогу розширити потенційне коло користувачів. Водночас такі проекти не потребують капітальних вкладень у будівництво і можуть створюватися як благодійні та меценатські грантові проекти.

Проміжним рішенням, яке мало б забезпечити збереженість об'єктів, змогла б слугувати така ініціатива, як RE:Ukraine Monuments. За визначенням авторів проекту, якими є архітектори С. Балбек, Ю. Барсук, Н. Куриленко, С. Ревенко та графічні дизайнери Д. Левчук, О. Завада, вони пропонують застосовувати систему захисту пам'ятників від руйнації, яка є не ексклюзивною, але дієвою технологією. Автори проекту проаналізували досвід Другої світової війни, а також захисту об'єктів у Великій Британії під час поширення протестних мітингів за участю руху Black Lives Matter, реалізацію захисних проектів волонтерів у Києві та Львові.

Проаналізувавши пропозиції та захисні дії щодо збереження культурних цінностей на відкритих просторах та в приміщеннях, автори запропонували власне бачення того, як реагувати на виклики війни.

Проект передбачає ефективний захист окремо розташованих пам'ятників і скульптур від ураження внаслідок дії повітряної хвилі та уламків снарядів. Окремі положення й ідеї можна застосовувати, захищаючи інші об'єкти, зокрема музеї та виставково-музейні заклади різного типу.

Основні характеристики проекту RE:Ukraine Monuments:

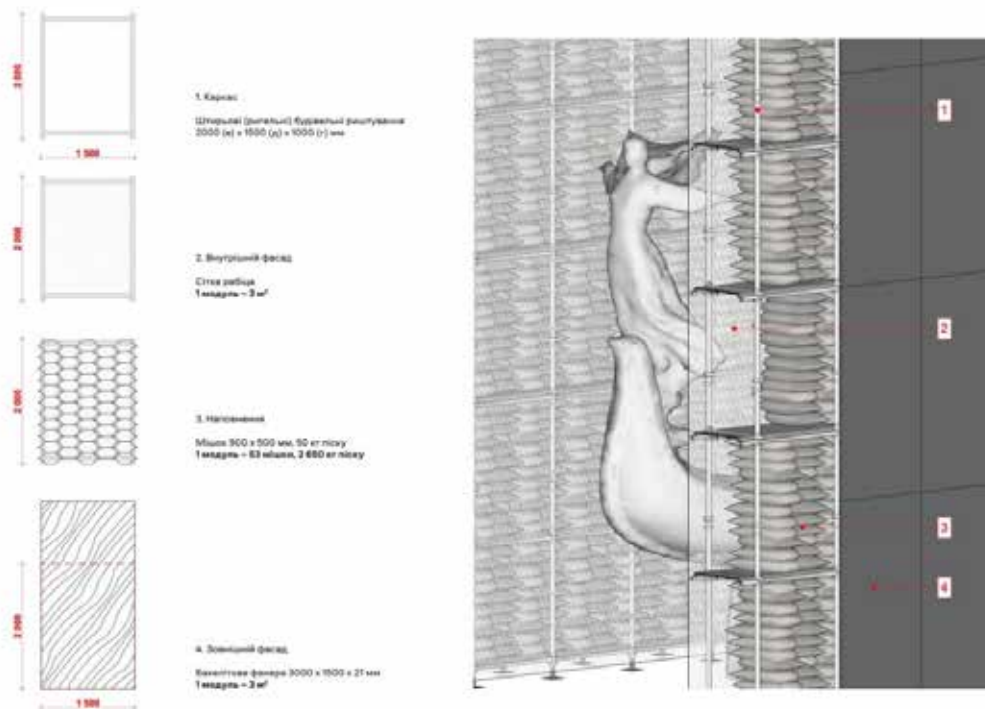
1. Модульність укриття, з модулем розміром 2×1,5 м розташовується як вертикально, так і горизонтально.

2. Каркас для модуля встановлюється за допомогою риштувань, де передбачено базові елементи в кількох фіксованих розмірах.

3. Екстер'єрна частина захисної конструкції вкривається вогнезахисною бакелітовою фанерою, що має стійкість до води та високої температури (іл. 2) [16].

З листопада 2023 року набули чинності Державні будівельні норми В.2.2-5:2023

МОДУЛЬ. ТИП 1. Кількісні показники

Іл. 2. Модульне вирішення для укриття пам'ятника засновникам Києва від проєкту RE:Ukraine Monuments. [17]

«Захисні споруди цивільного захисту». Ці норми врегулювали конструктивні вимоги до проєктування та будівництва захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення. ДБН формулюють новітні вимоги до створення укриттів, що забезпечують захист від засобів звичайного ураження (ракет і боєприпасів реактивних систем, артилерійських снарядів) та зброї масового враження. ДБН встановлюють обов'язкові вимоги до проєктування й будівництва нових об'єктів, до реконструкції та до капітального ремонту тих, котрі вже діють. Особливість музейних і виставкових закладів полягає в тому, що вони розташовані в спорудах, зведених до появи сучасних потужних збройних систем, зокрема ракетного озброєння. Значна частина з них розміщена в пам'ятках національного та місцевого значення, що істотно обмежує можливість проводити будь-які роботи на цих об'єктах, згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини» від 2000 року з відповідними змінами 2023 року. Розширення та модернізація підвальних приміщень і створення окремих нових локацій для захисту переважно є проблематичним унаслідок низки причин:

— модернізація може позначитись на автентичності пам'ятки архітектури;

— в історичних локаціях міст є підземні води та комунікації, що унеможливує модернізацію, створення прибудованих підземних сховищ;

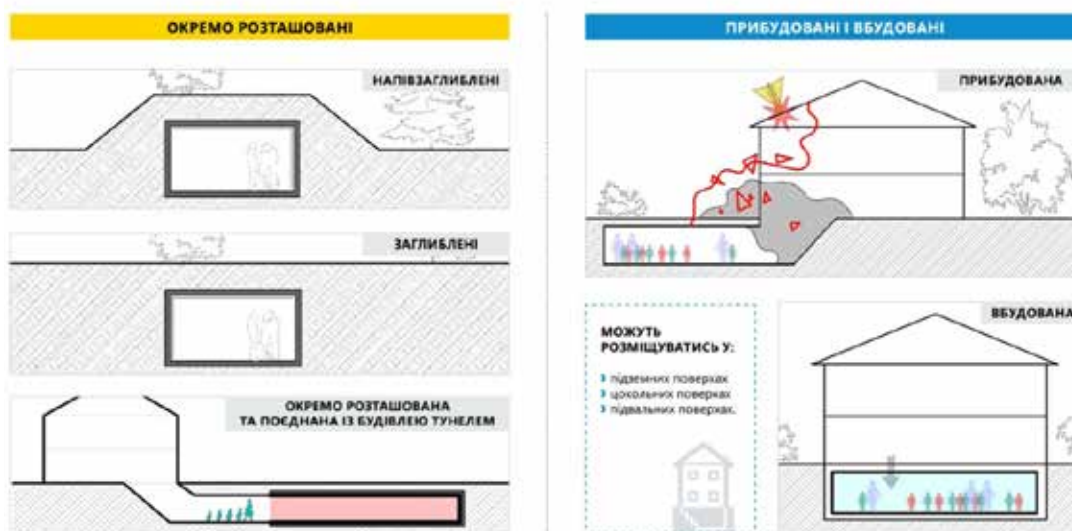
— ДБН не розв'язують проблеми збереження історичних цінностей музеїв і виставкових закладів, адже розраховані насамперед на створення захищених укриттів для людей, а не матеріальних цінностей;

— ДБН не встановлюють вичерпних вимог до випадків прямого влучання боєприпасів із вибухом у будівлі чи в безпосередній близькості до стін, впливу дії боєприпасів спеціалізованого спрямування (фугасних, кумулятивних снарядів, відкладеного підземного вибуху);

— облаштування окремо розташованих захисних об'єктів є складним процесом, оскільки передбачає виділення земельних ділянок для будівництва, що в історичних ареалах центральної частини міст є практично неможливим або потребує змін у генеральних планах і планах забудов, знесення чи переміщення комерційних і житлових об'єктів [17] (іл. 3).

За приблизними підрахунками в історичній частині Києва розташовані понад 80 музейних

ВИДИ ЗАХИСНИХ СПОРУД

Іл. 3. Типи розміщення сховищ, протирадіаційного укриття (ПРУ) та споруди подвійного призначення (СПП). [18]

закладів [19], 90% яких – у приміщеннях, що є історичними будівлями без відповідних можливостей розширити підземну частину або такими, що не дозволяють споруджувати окремо розташовані сховища. Тому комплексні ДБН розв’язують лише питання архітектурних і конструктивних особливостей щодо захисту відвідувачів і персоналу музеїв і виставкових закладів, що будуються чи розташовані на територіях, де є реальна можливість оптимального використання земельних ділянок і спорудження укриттів [20].

Єдиним на сьогодні заходом, спрямованим на розв’язання перелічених проблем, є проведення в жовтні 2023 року за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики, під патронатом ЮНЕСКО та ІККРОМ, у партнерстві зі Спілкою архітекторів України семінару «Реновація музеїв: архітектура доступності і безпеки». Як повідомили організатори заходу, «за результатами проекту розроблено робочі версії документів, зокрема рекомендації з адаптації історичних будівель для забезпечення доступу людей з інвалідністю, принципи проектування фондосховищ і реорганізації існуючих або новозбудованих фондосховищ, а також концепції адаптаційних заходів для фондосховища й інклюзії в історичній будівлі Музею Ханенків». Тобто розпочався професійний аналіз ситуації та спроба сформулювати відповіді на нові виклики [21].

Деякі пропозиції вже сформульовано у проектному документі щодо плану відновлення

в матеріалах робочої групи «Культура та інформаційна політика». З-поміж викликів, які має подолати Україна внаслідок широкомасштабних бойових дій, є захист рухомої спадщини під час воєнного стану та створення алгоритмів/інструкцій із захисту рухомої спадщини. До відповідних викликів належать «створення нових фондосховищ у музеях, а також резервних для переміщених колекцій рухомої спадщини». Це інноваційне рішення, оскільки раніше мова про зміну конструктивних особливостей фондосховищ для резервування евакуйованих з інших територій цінностей не йшла. З метою реалізації завдань і реагування на відповідні виклики передбачено «оновлення матеріально-технічної бази музеїв та інших інституцій (імовірно, що йдеться також і про виставкові заклади – *авт.*) для забезпечення збереження рухомої спадщини під час воєнних дій, переміщення колекцій, збереження переміщених колекцій». З-поміж першочергових завдань варто виділити потребу в оновленні чинних і будівництво нових фондосховищ [22].

Слід звернути окрему увагу й на потребу в забезпеченні вимог до музейних закладів, які висуває Міжнародна рада музеїв ІСОМ і які підлягають впровадженню для досягнення синхронності глобального й українського вектора розвитку музейно-виставкових інституцій. Вони загалом не суперечать новим засадам адаптації архітектури музейних будівель до умов воєнного стану, але потребують

ексклюзивного текстуального та проектного супроводу під час трансформації відповідних нормативних документів і технічних стандартів, зокрема ДБН. Забезпечення інклюзивності та доступності є особливо актуальним з урахуванням того, що кількість людей з інвалідністю, які зазнали тяжких поранень як на фронті, так і в цивільному житті, зростає. Вони мають залучатися до соціуму на рівних умовах. Крім того, орієнтування на емоційно-духовне наповнення експозиційного ряду є важливим завданням, адже конкретні цифрові чи інші дані, зображення й артефакти не є показниками ефективної комунікації, залученості, яка і виступає основною метою функціонування музею чи виставкового закладу.

Головні висновки та перспективи використання результатів дослідження. Широкомасштабна війна внесла численні корективи до уявлення про адаптацію архітектури музейних будівель до умов воєнного стану. Це насамперед пов'язано з потребою упереджувального реагування на безпекові вимоги щодо діяльності музеїв, збереженості фондів та самих споруд.

Базуючись на викладених фактах і пропозиціях, можна дійти висновків, що в цьому питанні потрібні рішення, які здатні відновити баланс інтересів держави, користувачів і забезпечити належний захист цінностей. Імовірним шляхом розв'язання проблеми може бути створення віддалених укриттів для цінних об'єктів культурної спадщини в містах з історичним центром разом з одночасною цифровізацією виставкових площ. Комбінуючи віртуальні виставкові проекти з цифровими голографічними та мультимедійними експозиціями, можна прийти до мінімізації ризиків. Для реалізації такого підходу потрібні зміни просторів музеїв і виставкових зал, де слід передбачити:

– простий і доступний механізм швидкої евакуації музейних цінностей;

– забезпечення місць, де перебувають оригінали цінностей, потрібним обладнанням для демонстрації цифрових копій;

– створення локальних захисних швидко встановлювальних укриттів для менш цінних музейних об'єктів.

Великий досвід музеїв Європи, США, Ізраїлю щодо цифровізації експонатів пропонує інноваційні рішення, що стали особливо актуальними під час коронавірусного карантину. Дослідження такого досвіду та впровадження цифрових технологій допоможе відновити втрачені об'єкти й створити безпечні умови експозиціонування і збереження артефактів [23].

Таким чином, можна розвантажити на певний час музеї, створити для них умови щодо переміщення та збереження цінностей. І тільки потім займатися питаннями модернізації приміщень і повернення до традиційного чи комбінованого використання.

Важливими є вимоги, що постають у зв'язку з дотриманням інклюзивності й доступності музейних та виставкових об'єктів для більшої кількості потенційних користувачів. Цей процес розпочався для України ще в 1996 році з указу Президента України N 304/96 від 29.04.96 «Про Положення про національний заклад (установу) України» (Із змінами від 2017 року). Розвиток цього питання та подальша підтримка з боку міжнародних інституцій, зокрема Празького форуму Міжнародної ради музеїв ICOM у 2022 році, свідчить про те, що проблема залишається актуальною. Варто вказати на повільність руху в цьому питанні та недостатність ресурсів на його розв'язання в Україні.

Запровадження чи практична реалізація проектів, де буде враховано нові засади адаптації архітектури музейних будівель до умов воєнного стану, можуть мати наслідком як збереження культурного надбання країни, так і збереження життя людей, формування простору для розвитку та взаємодії громадян.

Список використаних джерел

1. Національний музей історії України у Другій світовій війні : [сайт]. URL: https://warmuseum.kyiv.ua/_ua/_other_projects/pegoznachennya/ (дата звернення: 19.11.2023).
2. Чорна М. «Музейний Оскар» – вперше в Україні. Випадковість чи закономірність? *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/milena_chorna/555310_muzeyniy_oskar-vpershe_ukraini.html Дата публікації: 15.05.2023 (дата звернення: 19.11.2023).
3. Захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. *Міністерство культури та інформаційної політики України*. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/zakhyst-kulturnykh-tsinnostey-u-razi-zbroynoho-konfliktu/> (дата звернення: 26.11.2023).
4. Куницький О. Евакуація культури: чи можна було врятувати втрачені об'єкти. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk/evakuacia-kulturnih-cinnostej-do-i-pid-cas-vijni-ci-mozna-bulo-vratuvati-vtracene/a-64658810> Дата публікації: 10.02.2023 (дата звернення: 19.11.2023).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо роботи закладів культури на підконтрольній Україні території з урахуванням безпеки відвідувачів. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349921-23#Text> Дата публікації: 2023.11.08 (дата звернення: 19.11.2023).
6. Тандон Апарна. Спадщина у небезпеці. Екстрена евакуація культурних цінностей : посібник / пер. з англ. І. Пошивайла. Київ : Національний музей Революції Гідності, 2022. 56 с., іл. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381112.locale=en> (дата звернення: 26.11.2023).
7. Сердюк О. М., Бобровський Т. А., Кириленко Л. М. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. Чернігів : Деснянська правда, 2011. 796 с.
8. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань / Л. В. Прибега та ін. Київ : Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України, 2009. 416 с.
9. Rymaszewski B. Przygotowanie zabytkowych ośrodków miejskich dla potrzeb turystycznych na przykładzie miasta Torunia. *Ochrona Zabytków*. 1967. № 79. С. 19–30.
10. Прибега Л. Поняття автентичності в архітектурному пам'яткознавстві і реставрації. *Українська академія мистецтва : дослідн. та наук.-метод. пр.* 2022. № 31. С. 7–14.
11. Akinsha K. Ukraine's Museums in the Crosshairs of a Russian invasion. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/ukraines-museums-in-the-crosshairs-russia-invasion-kyiv-odessa-vasily-kandinsky-ilya-repin-golden-pectoral-scythian-gold-11645038773> Дата публікації: 16.02.2022 (date of access: 26.11.2023).
12. Зруйнована культурна спадщина України. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/news/zruinovana-kulturna-spadshhina-ukrayini#:~:text=У%20період%20з%2024%20лютого,682,%20щойно%20виявлених%20-%2070> Дата публікації: 04.09.2022 (дата звернення: 23.05.2024).
13. Окупанти знищили ракетним ударом музей Сквороди. *Читомо – портал про культуру читання і мистецтво книговидання*. URL: <https://chytomo.com/okupanty-znyshchyly-raketnym-udarom-muzej-skovorody/> Дата публікації: 7.05.2022 (дата звернення: 26.11.2023).
14. Нове визначення музею затвердила Міжнародна рада музеїв ICOM. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2222> Дата публікації: 25.08.2022 (дата звернення: 19.11.2023).
15. Чуєва К. Під час війни ми закриваємо максимум інформації задля безпеки фондів. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/pid-chas-viini-mi-zakrivaemo-maksimum-informatsiyi-zadlia-bezpeki-fondiv-katerina-chuieva/> Дата публікації: 5.01.2023 (дата звернення: 23.11.2023).
16. RE:Ukraine Monuments : [проект] / архітектори : Слава Балбек, Юлія Барсук, Ната Куриленко, Сергій Ревенко ; граф. дизайнери : Даша Левчук, Олександра Завада ; копірайтерка Таїсія Куденко. *balbek bureau*. URL: <https://www.balbek.com/reukraine-monuments#proposal> Дата публікації: 23.04.2022 (date of access: 26.11.2023)
17. Мінвідновлення: затверджено нові будівельні норми щодо споруд цивільного захисту. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34604.html> Дата публікації: 14.08.2023 (дата звернення: 26.11.2023).
18. Мінвідновлення розробило посібник для спорудження укриттів у дитсадках і школах. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34710.html> Дата публікації: 19.09.2023 (дата звернення: 23.05.2024).
19. Музеї Києва на карті. *Kyivmaps*. URL: <https://kyivmaps.com/ua/places?c=museum> (дата звернення: 26.11.2023).
20. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту». *Портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва*. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2 Дата публікації: 31.10.2023 (дата звернення: 26.11.2023).
21. Семінар «Реновація музеїв: архітектура доступності і безпеки» об'єднав світових експертів в Києві. *Міністерство культури та інформаційної політики України*. URL: <https://mcip.gov.ua/news/seminar-renovaciya-muzeyiv-arhitektura-dostupnosti-i-bezpeky-obyednav-svitovyh-ekspertiv-v-kyievi/> Дата публікації: 30.10.2023 (дата звернення: 26.11.2023).
22. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Культура та інформаційна політика» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. *Ukraine Recovery Conference*. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea2ebcde8b2202a214c20_Культура%20та%20інформаційна%20політика.pdf Дата публікації: 07.2023 (дата звернення: 19.11.2023).
23. Digitale Angebote. *Deutsches Historisches Museum (DHM)*. URL: <https://www.dhm.de/digitale-angebote/> (date of access: 26.11.2023).

References

1. *Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy u Druhii svitovii viini* [National Museum of the History of Ukraine in the Second World War] (b. d.). https://warmuseum.kyiv.ua/_ua/_other_projects/pereoznachennya/ [in Ukrainian].
2. Chorna, M. (2023, Travnen 15). "Muzeinyi Oskar" – vpershe v Ukraini. Vypadkovist chy zakonomirnist? ["Museum Oscar" - for the first time in Ukraine. Coincidence or regularity?]. LB.ua. https://lb.ua/blog/milena_chorna/555310_muzeyniy_oskar-vpershe_ukraini.html [in Ukrainian].
3. *Zakhyst kulturnykh tsinnostey u razi zbroynoho konfliktu* [Protection of cultural values in case of armed conflict]. (n. d.). Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy [Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine]. <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/zakhyst-kulturnykh-tsinnostey-u-razi-zbroynoho-konfliktu/> [in Ukrainian].
4. Kynytskyi, O. (2023, Liut 10). *Evakuatsiia kultury: chy mozhna bulo vriatuvaty vtracheni obiekty* [Evacuation of culture: could the lost objects be saved]. DW. <https://www.dw.com/uk/evakuacia-kulturnih-cinnostej-do-i-pid-cas-vijni-ci-mozna-bulo-vratuvati-vtracene/a-64658810> [in Ukrainian].
5. *Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo roboty zakladiv kultury na pidkontrolnii Ukraini terytorii z urakhuvanniam bezpeky vidviduvachiv* [On the approval of Methodological recommendations for the operation of cultural institutions in the territory controlled by Ukraine, taking into account the safety of visitors] (2023, Serpen 11). Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy [Official website of the Parliament of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349921-23#Text> [in Ukrainian].
6. Tandon, A. (2022). *Spadshchyna u nebezpetsi. Ekstrena evakuatsiia kulturnykh tsinnostey* [A legacy is at stake. Emergency evacuation of cultural values]. Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381112.locale=en> [in Ukrainian].
7. Serdyuk, O. M., Bobrovskyy, T. A., & Kyrylenko L. M. (2011). *Zbirnyk normatyvno-pravovykh aktiv sfery okhorony kulturnoyi spadshchyny* [Collection of regulatory legal acts in the field of cultural heritage protection]. Desnianska pravda [in Ukrainian].
8. Prybyeha, L. V. (Kerivnyk). (2009). *Pamyatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban* [Monumentology: legal protection of cultural heritage]. Kyiv : Instytut kulturolohii Natsionalnoi akademii mystetstv Ukrainy [in Ukrainian].
9. Rymashevskyy, B. (1964) *Pidhotovka istorychnykh miskykh tsestriv dlya turystychnykh potreb na prykladi mista Torun* [Preparation of historic urban centers for tourist needs on the example of the city of Toruń]. *Okhorona pamyatok*, 79, 19–30 [in Polish].
10. Prybieha, L. (2022). *Poniattia avtentychnosti v arkhitektornomu pamiatkoznavstvi i restavratsii* [The concept of authenticity in architectural historiography and restoration]. *Ukrainska akademiia mystetstva : doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi* [Ukrainian Academy of Arts: research and scientific-methodical works], 31, 7–14 [in Ukrainian].
11. Akinsha, K. (2022, February 16). *Ukraine's Museums in the Crosshairs of a Russian invasion*. The Wall Street Journal. <https://www.wsj.com/articles/ukraines-museums-in-the-crosshairs-russia-invasion-kyiv-odessa-vasily-kandinsky-ilya-repin-golden-pectoral-scythian-gold-11645038773> [in English].
12. *Zruynovana kulturna spadshchyna Ukrayiny* [The destroyed cultural heritage of Ukraine.]. (2022, Veresen 04). Ministerstvo vnutrishnykh sprav Ukrayiny [Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. <https://mvs.gov.ua/news/zruynovana-kulturna-spadshchyna-ukrayini#:~:text=У%20період%20з%2024%20лютого,682,%20щойно%20виявлених%20-%202070> [in Ukrainian].
13. *Okupanty znyshchily raketnym udarom muzei Skovorody* [The Skovoroda museum was destroyed by a rocket attack]. (2022, Traven 07). Chytomo – portal pro kulturu chytannya i mystetstvo knyhovydannya [Chitomo is a portal about reading culture and the art of book publishing]. <https://chytomo.com/okupanty-znyshchily-raketnym-udarom-muzej-skovorody/> [in Ukrainian].
14. *Nove vyznachennia muzeiu zatverdyla Mizhnarodna rada muzeiv ICOM*. [The new definition of the museum was approved by the International Council of Museums ICOM] (2022, Serpen 25). Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti. <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2222> [in Ukrainian].
15. Chuieva, K. (2023, Sichen 05). *Pid chas viiny my zakryvaiemo maksimum informatsii zadlia bezpeky fondiv* [During the war, we close as much information as possible for the safety of the funds]. *Lokalna istoriia* [Local history]. <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/pid-chas-viiny-mi-zakryvaiemo-maksimum-informatsiyi-zadlia-bezpeki-fondiv-katerina-chuieva/> [in Ukrainian].
16. Balbek, S., Barsuk, Y., Kurylenko, N., Revenko, S. (Arkhitek.), Levchuk, D., Zavada, O. (Hraf. Dyzhainery), & Kudenko, T. (Kopirait.) (2022). *RE:Ukraine Monuments* [Proekt]. balbek bureau. URL: <https://www.balbek.com/reukraine-monuments#proposal> [in Ukrainian].
17. *Minvidnovlennia: zatverdzheno novi budivelni normy shchodo sporud tsyvilnoho zakhystu* [Ministry of Reconstruction: new building regulations for civil defense structures have been approved] (2023, Serpen 14). Ministerstvo infrastruktury Ukrainy [Ministry of Infrastructure of Ukraine]. <https://mtu.gov.ua/news/34604.html> [in Ukrainian].
18. *Minvidnovlennya rozroblylo posibnyk dlya sporudzhennya ukryttiv u dyt-sadkakh i shkolakh* [The Ministry of Reconstruction has developed a guide for building shelters in kindergartens and schools.] (2023,

- Veresen 19) Ministerstvo infrastruktury Ukrainy [Ministry of Infrastructure of Ukraine]. <https://mtu.gov.ua/news/34710.html>. [in Ukrainian].
19. *Muzei Kyieva na karti* [Museums of Kyiv on the map] (b. d.). Kyivmaps. <https://kyivmaps.com/ua/places?c=museum> [in Ukrainian].
  20. *DBN V.2.2-5:2023 "Zakhysni sporudy tsyvilnoho zakhystu"* [Protective structures of civil protection] (2023, Zhovten 31). Portal Yedynoi derzhavnoi elektronnoi systemy u sferi budivnytstva [Portal of the Unified State Electronic System in the field of construction]. https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2 [in Ukrainian].
  21. *Seminar «Renovatsiia muzeiv: arkhitektura dostupnosti i bezpeky» obiednav svitovykh ekspertiv v Kyievi* [The seminar "Renovation of museums: architecture of accessibility and security" brought together world experts in Kyiv]. (2023, Zhovten 30). Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy [Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine]. <https://mcip.gov.ua/news/seminar-renovacziya-muzeyiv-arhitektura-dostupnosti-i-bezpeky-obyednav-svitovykh-ekspertiv-v-kyievi/> [in Ukrainian].
  22. Natsionalna rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny. (2022, Lypen). *Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Kultura ta informatsiina polityka. Mizhnarodna konferentsiia z pytan vidnovlennia Ukrainy URC 2022.* [Natsionalna rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy "Kultura ta informatsiina polityka"]. *Ukraine Recovery Conference.* https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea2ebcde8b2202a214c20_Kultura%20ta%20informacziina%20polityka.pdf [in Ukrainian].
  - 23 *Digitale Angebote.* (n.d.). Deutsches Historisches Museum (DHM). <https://www.dhm.de/digitale-angebote/> [in German].

Подано до редакції 13.05.2023